

РАМАЗАНОВА У.В., здобувач
(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 342.566

СУТНІСТЬ ПОНЯТЬ «ГРОМАДСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ» ТА «ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ»

Охарактеризовано дефініції «громадське об'єднання» та «громадська організація», сформульовано авторське визначення поняття «громадське об'єднання».

Ключові слова: громадський, громадські об'єднання, об'єднання громадян, громадські організації, організації, об'єднання, добровільність, самоврядність, формування людей.

Характеризуются дефиниции «общественное объединение» и «общественная организация», формулируется авторское определение понятия «общественное объединение».

Ключевые слова: общественный, общественные объединения, объединения граждан, общественные организации, организации, объединения, добровольность, самоуправление, формирование людей.

This paper focuses on characterizing the determinants of "associations" and "NGO". The author actually formulated the concept of "association."

Keywords: public, associations, citizens' associations, NGOs, organizations, associations, voluntary, self-government, the formation of people.

Право на об'єднання є одним із тих суб'єктивних прав, які суттєво впливають на реалізацію всього комплексу прав і свобод особистості, є одним з найважливіших інститутів адміністративного права. Метою нашої статті є здійснити співвідношення зазначених понять, визначити їх особливості в Україні та прослідкувати розвиток громадських об'єднань.

Проблему сутності та співвідношення понять «громадське об'єднання» та «громадська організація» в Україні досліджували О.Ф. Скакун, Т.О. Коломєць, С. С. Юр'єв, Ю.А. Ведерніков, В.К. Шкарупа, Н.В. Ганжа, І.В. Март'янов, Р.С. Павловський, В.І. Попова, С.О. Солдатов, М.С. Студенікіна, С.С. Студенікін, В.Д. Трофімов, В.Р. Назарян, Т.Д. Матвєєва, С.С. Юр'єв, Д.В. Шутько, А.І. Щиглик, Ц.А. Ямпольська тощо.

В умовах розбудови в Україні демократичної і правової держави одним із критеріїв виміру ефективності проведення адміністративних реформ є наявність адміністративно-правового регулювання дотримання прав людини як первинної, головної цінності сучасного суспільства. Сучасні правові тенденції в Україні пов'язані із визнанням на державному рівні необхідності дотримання прав людини і насамперед спрямовані на значний розвиток гарантій дотримання й розширення прав й свобод особистості. Права людини найчастіше визначаються у правничій науці як певні можливості людини, котрі необхідні для її існування та розвитку в конкретно-історичних умовах, об'єктивно визначаються досягнутим рівнем розвитку людства (економічним, духовним, соціальним тощо) і мають бути загальними та рівними для всіх [1, с. 9]. У цьому контексті актуальним є встановлення та існування міжнародних стандартів прав людини як зразка, до якого слід прагнути і для котрого характерні такі ознаки, як нормативність, загальне визнання, тривалість дії, забезпечення застосування засобами міжнародного впливу та контролю. Необхідність законодавчого забезпечення основних прав людини була визнана більшістю економічно розвинених держав після Другої світової війни, що і знайшло своє відображення у ряді міжнародних актів з прав людини. Основними такими актами, що містять міжнародні стандарти, є міжнародні пакти, де найбільш поширеним засобом викладення положень є конвенції. Декларації, як правило, мають характер рекомендацій і не є нормативними міжнародними актами. Виняток становить Загальна Декларація прав людини 1948 р., серцевина Міжнародній Хартії прав людини. Обов'язковий характер її положень визнаний більшістю держав, у тому числі й Україною. Визначальне значення, з погляду реальності гарантій здійснення прав і свобод людини, мають Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.) тощо.

Природа права на свободу об'єднання містить такі можливості суб'єкта: створювати різноманітні громадські об'єднання; вступати до будь-яких громадських об'єднань; брати участь у їх діяльності; утримуватися від вступу; вільно виходити в будь-який час з об'єднання грома-

дян. Аналізуючи реалізацію права на свободу об'єднання в різних країнах, слід зазначити, що майже в усіх конституціях, включаючи держави тоталітарного соціалізму, містяться правові норми, що закріплюють свободу об'єднання у політичні партії, соціально-економічні, культурні, спортивні та інші об'єднання. Це право дозволяє громадянам активізувати свої зусилля. Право на об'єднання реалізується явочним порядком і нерідко для створення об'єднання достатньо трьох осіб (у Франції – двох). Членами партій та політичних об'єднань можуть бути тільки громадяни. Як правило, право на об'єднання обмежується для військовослужбовців, а право на вступ до політичної партії може бути обмежено для суддів, прокурорів, деяких інших осіб, що перебувають на державній службі. Спостерігається світова тенденція конкретизації конституційного права на об'єднання чотирма видами законів: про політичні партії; про соціально-економічні та інші об'єднання, які не ставлять перед собою мету отримання прибутку; про релігійні організації; про акціонерні об'єднання (товариства та ін.), діяльність яких пов'язана з отриманням прибутку. Останній вид організації регулюється нормами цивільного (корпоративного) права і не належить до об'єднань громадян.

Форми суспільної активності громадян виражено в діяльності їх різних об'єднань, тому поняття «громадські об'єднання» є узагальнюючим, що відбиває різноманітність цих форм у реальному житті суспільства.

Діяльність об'єднань громадян носить найрізноманітніший характер. Вона може бути спрямована на участь у розробленні державної політики, розвиток науки, культури, відродження духовних цінностей, розв'язання конкретних соціальних проблем окремих категорій та груп громадян, здійснення благодійної діяльності, охорону навколишнього природного середовища, обумовлюватися спільністю професійних та інших інтересів громадян тощо.

Зазначений стан чинного законодавства з питань адміністративно-правового статусу громадських об'єднань пояснюється відсутністю відповідного науково-теоретичного підґрунтя у сучасній юридичній науці та науці адміністративного права як її складової, для створення якого в першу чергу необхідно надати наукове визначення терміну «громадські об'єднання». Для досягнення цієї мети необхідно побудувати термінологічний ряд, дослідити визначення слів «громадський», «організація», «об'єднання», наведені у тлумачних словниках.

Так, Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає поняття «громадський» так: який виникає, відбувається у суспільстві або стосується суспільства, зв'язаний з ним, суспільний; належний усій громаді, усьому суспільству, колективний, в якому бере участь увесь колектив» [2, с. 199].

С.І. Ожегов та Н.Ю. Шведова визначають поняття «громадський» як той, який має відношення до роботи, діяльності по добровільному обслуговуванню політичних, культурних, професійних потреб колективу [3, с. 440].

Так, на наш погляд, громадський – це той, який виникає, відбувається у суспільстві або стосується суспільства та належить усій громаді, стосується діяльності із добровільного обслуговування політичних, культурних, професійних потреб колективу.

Наступним термінологічним рівнем є з'ясування поняття «організації».

Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає організацію як об'єднання людей, суспільних груп, держав на базі спільності інтересів, мети, програми дій [2, с. 679].

С.І. Ожегов та Н.Ю. Шведова прирівнюють організацію до державної установи або громадської організації, наводячи такі приклади: всесвітня торгова організація, профспілкова організація, будівельна організація, молодіжна організація, організація ветеранів праці тощо.

Новітній словник іноземних слів та висловів наводить більш повне визначення поняття «організації» як об'єднання людей, які згруповані загальною програмою, метою і завданнями; громадське об'єднання, державна або інша установа, зазначаючи, що зазначене слово походить від французького слова «organization», яке, у свою чергу, виникло від латинського «organize» (повідомляю стрункий вигляд, влаштовую)» [4, с. 587].

У міжнародному праві під терміном «організація» розуміється будь-яка спілка працівників або підприємців, що має на меті забезпечення та захист інтересів працівників та підприємців [5, с. 394].

В той же час вільна енциклопедія Вікіпедія визначає поняття «об'єднання» як сполучен-

ня чогось (речовин, груп людей), праця чи дії яких налаштовані на спільну мету.

Великий тлумачний словник сучасної української мови поняття «об'єднання» визначає як ціле, що склалося на основі з'єднання, поєднання чого-небудь; організація людей на основі спільності мети, завдань; спілка [2, с. 635].

Охарактеризувавши вищезазначені дефініції, на наш погляд, слід сформулювати поняття «об'єднання» як формування людей, що згрупувалися на базі спільності інтересів, мети, програми дій з метою забезпечення та захисту інтересів працівників, підприємців тощо.

Доповнюючи вищевизначені дефініції, слід розглянути поняття «громадської організації» та «громадського об'єднання».

Є.А. Біленький, М.А. Козловець у соціологічному словнику термінів і понять визначають громадську організацію як добровільне, засноване на самоврядуванні об'єднання індивідів, яке представляє інтереси групи населення [6, с. 199].

Ф.М. Кирилюк трактує громадські організації як масові об'єднання громадян, створені на основі самоуправління та самодіяльності з метою захисту інтересів певних груп населення (соціальних, професійних, молодіжних, культурно-освітніх та ін.) [7, с. 535].

В.М. Піча, Н.М. Хома розглядають громадські організації як об'єднання громадян, котрі виникають за їхньою ініціативою для реалізації довгострокових цілей, які мають свій статут і характеризуються чіткою структурою [8, с. 27].

О.Ф. Скакун під громадськими організаціями розуміє добровільне об'єднання людей, створене ними для досягнення особистих і громадянських цілей, що діє на засадах самоорганізації, самоврядування, самооплати (спілки, товариства, групи, об'єднання, не засновані урядом або міждержавною угодою) [9, с. 256].

Слід зазначити, що найчастіше громадські організації є предметом дослідження вчених-конституціоналістів та вчених-адміністративістів, підходи до розуміння терміна «громадська організація» яких варто розглянути.

О.М. Вашук надає таке визначення громадській організації: це недержавне, некомерційне, добровільне об'єднання громадян, що створюється ними з метою здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення соціальних, культурних та інших інтересів в порядку, передбаченому Конституцією, законами та нормами цих об'єднань [10, с. 7]. Слід акцентувати увагу, що вказане визначення передбачає такі найсуттєвіші ознаки громадських організацій, як легальність, добровільність, неприбутковість.

В юридичній літературі існують різні визначення термінів «громадська організація» та «громадські об'єднання».

За радянської доби громадські організації трактувалися як добровільні об'єднання, які створюються громадянами відповідно до мети комуністичного будівництва та сприяють розвитку політичної активності та самодіяльності громадян, задоволенню їх інтересів [11, с. 262]. Тобто в радянській літературі фактично не розмежовувалися поняття «громадські об'єднання» та «громадська організація», а останнє, як правило, розглядалося як синонім терміна «громадсько-політична організація» [12, с. 20].

У сучасній юридичній літературі більшість авторів використовують терміни «об'єднання громадян», «громадські об'єднання» і «громадські організації» як тотожні і не проводять відмінностей між ними, що веде до змішування різних категорій об'єднань громадян і, як наслідок, до правової плутанини [13, с. 23]. Саме тому слід розмежувати дані поняття.

Так, С.С. Юр'єв визначає громадське об'єднання як добровільну, недержавну, некомерційну організацію індивідів, котрі законно реалізують право на свободу асоціацій [14, с. 63].

А.Я. Сухарева розглядає громадські об'єднання як існуючі відокремлено від держави самодіяльні і самоврядні об'єднання громадян для задоволення їхніх загальних інтересів усередині об'єднання і для досягнення цілей у зовнішньому середовищі методами і засобами, що відповідають природі об'єднання і не суперечать закону [15, с. 384].

О.Ф. Скакун формулює поняття об'єднання громадян як добровільне громадське формування людей, створене на основі спільності інтересів для реалізації своїх прав і свобод. Об'єднання громадян не є об'єктами управління з боку державних структур, їх діяльність визначається статутом (положенням), цілями і завданнями їх створення, що не виходять за рамки закону. Беручи участь у соціально-політичному і культурному житті суспільства і держави, громадські організації

та їх об'єднання реалізують права, передбачені статутами (положеннями).

М.І. Єропкін визначав громадське об'єднання як добровільне, самокероване, закріплене формальним членством об'єднання громадян, яке вирішує спільно з органами державного управління задачі господарського, соціально-культурного та адміністративно-політичного будівництва в інтересах побудови комуністичного суспільства [16, с. 90-91].

О. О. Дарков називає об'єднання громадян найважливішою формою реалізації конституційного права громадян на об'єднання, яка представляє собою недержавне, добровільне, самодіяльне, самоврядне, некомерційне формування, що створюється за ініціативою громадян, які об'єдналися на підставі спільності інтересів і діють для досягнення загальних цілей методами і засобами, що не суперечать закону [17, с. 47].

На підставі аналізу наведених вище дефініцій уявляється можливим визначити громадське об'єднання як добровільне об'єднання, яке створюється за ініціативою індивідів на основі спільності інтересів для реалізації своїх прав і свобод, статутна діяльність котрого не спрямована на отримання прибутку, здійснюється на засадах самоврядування і незалежно від держави.

Саме таке визначення включає основні ознаки двох видів об'єднань громадян, які визнаються Конституцією України як політичні партії та громадські організації. Та у зв'язку із прийняттям Закону України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 р., який визначає, що громадське об'єднання за організаційно-правовою формою утворюється як громадська організація або громадська спілка, виникає колізія законодавства. З метою її усунення слід внести поправку до ст. 36 Конституції України такого змісту: «громадяни України мають право на свободу об'єднання у громадські організації або громадські спілки для реалізації своїх прав і свобод, статутна діяльність яких не спрямована на отримання прибутку, здійснюється на засадах самоврядування і незалежно від держави, встановлені законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей».

На підставі аналізу наведених вище дефініцій пропонуємо визначити громадське об'єднання як добровільне формування, яке створюється за ініціативою індивідів на основі спільності інтересів для реалізації своїх прав і свобод, статутна діяльність котрого не спрямована на отримання прибутку, здійснюється на засадах самоврядування і незалежно від держави.

Список використаних джерел:

1. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. – К., 2001.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голова ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь, 2001.
3. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка / Под ред. Н.Ю. Шведовой. – 4-е изд., доп. – М., 1999.
4. Новейший словарь иностранных слов и выражений. – Мн., 2006.
5. Конвенція про свободу асоціацій та захист прав на організацію від 9 липня 1948 р. // Международные акты о правах человека: Сб. документов. – М., 2000.
6. Соціологія: Словник термінів і понять / За заг. ред. Є.А. Біленького, М.А. Козловця. – К., 2006.
7. Політологія / За ред. Ф.М. Кирилюка. – К., 2004.
8. Політологія: терміни, поняття, персоналії, схеми, таблиці: Навч. словник-довідник для студентів / Укл.: В.М. Піча, Н.М. Хома. – К., Львів, 2000.
9. Скакун О.Ф. Теорія держави і права. – Х., 2001.
10. Ващук О.М. Конституційно-правовий статус громадських організацій України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. – К., 2004.
11. Юридический энциклопедический словарь / Под ред. А.Я. Сухарева. – 2-е изд., доп. – М., 1987.
12. Назарян В.Р. О некоторых аспектах понятия «общественные организации» и его определения // Вопросы теории общественных организаций. – М., 1977. – С. 12-48.
13. Матвеева Т.Д. Неправительственные организации в системе защиты конституционных прав и свобод человека. – М., 1998.
14. Юрьев С.С. Правовой статус общественных объединений. – М., 1995.
15. Большой юридический словарь / Под ред. А.Я. Сухарева, В.Е. Крутских. – М., 2000.
16. Советское административное право. Части Общая и Особенная: Учебник для вузов МВД СССР / Под ред. М.И. Еропкина. – К., 1978.
17. Дарков А.А. Конституционно-правовой статус общественных объединений в Российской Федерации: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. – М., 1999.

Надійшла до редакції 29.08.2012

